

ЗОРАН ЂЕРИЋ

Уредништво Летописа: Чини се да са развојем интјернеиша и његовим ширењем јосијаје уочљиво да се књижевност јолако сели на сајбер јросјоре. Када је у иишању јроза, иа селидба је довела је до насјанка нових жанрова (ишвијтер јроза), нових начина јисања (интјерактивна јроза) и чијања (хијертијекси), као и до нових комбинација чијања и јисања (фан-јроза). Да ли ће у јром јрелазу/селидби у нове, виријуелне јросјоре јоезија осјаиши исја, или ће се, и у ком смеру, јромениши?

Зоран Ђерић: Форме се мењају, суштина остаје иста: из онога што претендује да буде поезија мора да исцртава песнички сензибилитет, да се осети лирски дах и страх од пролазности. И песници могу да комуницирају са својим читаоцима и колегама путем интернета, али и у тим новим просторима остаје препознатљив песнички супстанцијалитет – пре свега стих, ритам, игре речима, метафоре (или њихово одсуство), песничке слике итд. Будући да је виртуелни простор бескрајан, има места за све, па и за експерименте. Нема ограничења, нити забрана, које, рецимо, може да има писање и објављивање у штампаним медијима (новине, часописи, књиге). Све је допуштено и могуће. То је, значи, простор у коме се може наћи све, а реципијент може да бира: хоће ли да прочита неку класичну песму у електронској форми, или ће да трага за поезијом која има само електронско издање; да ли ће да чита, слуша или гледа извођење неког савременог (сајбер) песника, или ће и сам да се огледа у томе. У том изазову видим и популарност, али и опасност оваквог поетског комуницирања: понекад песнички аматеризам превлада над књижевним вредностима. Они који су мање талентовани, упорни су у борби за свој виртуелни песнички опстанак, тако да просечан читалац поезије не уме да одвоји оно што је вредно од свакодневних песничких блогова и небулоза које су од истинске поезије далеко. Кад погледате песничку понуду на интернету,

видећете да је највише сајтова који нуде тзв. љубавну поезију. Може да се пронађе и поезија песника који су у школским лектирама, евентуално још понешто. Постоје, наравно, бројни индивидуални сајтови самих песника, савременика, па и неких других које воде њихови фанови, али то ипак није уобичајена пракса, барем код нас. Можда ће у будућности сваки песник имати своју интернет презентацију, а самим тим и могућност да настави своју песничку егзистенцију у виртуелном простору и после своје смрти. Ако бих се опредељивао за највећу предност онога што нуди интернет, онда је то управо тај виртуелни живот после стварног живота тако поезија на сајту неког песника може да сачува његов смисао и песничку егзистенцију.

Могли бисмо рећи да је модерна проза – њој пружа за немогућом прозом. Сличан њој је имала и модерна поезија. Она је настојала да њој пружа песнички материјал који до ње није достигао или кога поезија претходних времена није могла да савлада и њојчини себи. Да ли савремена поезија има шансе да песнички савлада грађу коју њој пружа савремени свет (производе културне индустрије, доминацију финансијског сектора и Силицијумске долине, постмодернизам и постдемократију), или ће се сконцентрисати на ње да ње она њој пружа?

Не можемо прописивати песницима о чему да певају, они се сами непрестано питају о смислу певања уопште, а потом и о његовом „садржају”. Мислим да је јасна условност песничког садржаја. У пракси, читалачкој, песничкој, видимо да постоје најразличитији токови. И даље је најснажнији онај који бисмо могли означити као традиционални: опредељеност за мотиве, строфе и риме који самоуверено владају књижевном сценом последња два века, као да се ништа на њој друго (ново) није десило. Сто година је прошло од ДАДЕ, можда је прилика да се присетимо искустава авангарде. Неоавангардна уметност, па и поезија с њом, покушали су да је врате на сцену и у праксу, али је то кратко трајало, и не баш увек са валидним резултатима. Својевремено се подигла прашина због постмодерне, вођене су полемике, па и добијене поједине битке, али се врло брзо и одустајало од постмодерне, кад би се указали неки конвенционалнији путеви и средства за објављивање књига и покушај живљења од књижевности. Српска постмодерна поезија није ни близу резултатима које су постигли модернисти. Мало је песника који су истрајали на том трагању за новим песничким материјалом и новим песничким облицима. Има их. И још су живи, па и делатни, али су, углавном, маргинализовани, тако да је широј

песничкој публици непознато њихово присуство и њихова песничка пракса. Какве има шансе савремена поезија пред оним што је свуда око нас или што нам тек следи? Иако нисам скептик, не могу да дам позитиван одговор на ово питање. Мислим да поезија нема никакве шансе да победи у једној таквој нехуманој средини. Али опстаје као „поезија”, тј. као слем, као реп, као „стихови” у оном што данас доминира, пре свега на музичкој сцени. Нисам заговорник те врсте певања, мада сам свестан његове популарности, па и утицаја, пре свега на младе. Има у томе и провокативности, става, вештине, несумњиво и дара, али и много баналности.

Пишући свој њолемички њтекст о њесничкој линији од Поа до Валерија, Т. С. Елиот је њпредсказао да линија њоезије коју одликује радикална њоеитичка самосвесит, оличена у чиститиој/аисолуитиој њоезији, након Валерија „више не може да буде од какве корисити будућим њесницима”. У сличном кључу могуће је њоставити њиитије о корисити од елиотитовске линије у њоезији. Да ли њоеитичка самосвесит и њтрадиција у елиотитовском смислу ње речи, јесу, још увек, од корисити њосит-њоситмодерним њесницима?

Постмодерни песници се и даље позивају на Т. С. Елиота, иако им традиција (или: иако нам традиција) није више само По, Бодлер, Маларме, Валери, па и сам Елиот, него и многи други. Ја бих на свој списак ставио Езру Паунда, дадаисте, надреалисте, експресионисте, футуристе, зенитисте, авангардне уметнике уопште. Постмодерна се ослања на искуства авангарде, потом и поставангарде, или друге авангарде. Неки теоретичари чак изједначавају постмодерну са неоавангардом. Уосталом, данас постоји доста мешања, па и прожимања, како теоријских, појмовних, тако и поетичких. Традицији коју помињете морамо додати и нашу, српску. Важно ми је искуство наших авангардних песника (дадаиста, зенитиста, надреалиста... и других), потом српски модернисти у другој половини XX века (од Васка Попе и Миодрага Павловића наовамо, имао сам срећу да сам могао да будем барем у једном периоду њихов савременик), а онда Милутин Петровић, Јован Зивлак, Раша Ливада... да не набрајам даље. Без поетичке самосвести ја просто не могу да замислим ниједног постмодерног песника.

Један од лајитмоитива размишљања о њоезији јеситје смањивање броја чиијалаца, или бар чиијалаца њиитамитаних збирки њоезије. Шити је разлог овом њитренду и да ли он и на који начин њовраитио делује на ситварање њоезије?

Поезија није никада имала велике тираже. Изузимам песнике који су ушли у лектире, или класике. Изузимам и она времена (комунистичка) када је поезија имала естрадну димензију, па и адекватне тираже. Наравно, и она популарна, цепна издања појединих песника. Мислим, пре свега, на нове наслове савремених песника. Мало је издавачких кућа које су штампале нове песничке књиге у тиражу већем од 1000 примерака. Углавном су нове песничке књиге штампане у тиражу од 500 примерака. Данас се штампала 300 примерака, па и мање. Толико је отприлике оних који ће доћи до тих књига, на књижевним промоцијама, где се оне, најчешће, поделе. Мало је њих које ће dospети у библиотеке. Познати су ми случајеви да су се песничке књиге избацивале из библиотеке (градских, сеоских, школских, па и народних), под изговором да их нико и не тражи. Поезију су, дакле, потискивале „тражене” књиге, тј. бестселери, углавном прозна дела која су се појављивала у једном тренутку и својом популарношћу наметала читаоцима. А када прође њихова потражња (вештачки створена), онда у библиотекама, на полицама, остају ове купусаре, рашчерупане, похабане, поцепане, ишврљане, да скупљају прашину. А песничке књиге, чини се, нису достојне ни те библиотечке прашине. Зато се и не штампају у великим тиражима, не можете их наћи на књижарским рафовима. Ако вам их не пошаље издавач, или аутор, нећете ни знати да су објављене, нити да постоје. Па чак и кад их пошаљу на адресе малобројних редакција књижевних листова и часописа, питање је да ли ће се неки уредници, потом и књижевни критичари, заинтересовати за њихово приказивање. Значи, немамо ни рецепцију песничких књига. Изузев неколико привилегованих песника (најчешће под покровитељством српског ПЕН-а), или под дириговањем неких књижевних лобија, појединих удружења писаца, жирија, редакција, кругова моћи... Не бих користио израз „тренд”, као ни други, још популарнији у нашој култури, „бренд”, то је погрешно. Поезија није и не може да буде у тренду, па ни ван тренда, јер књижевност уопште није у таквим категоријама одржива, сваки покушај да се убаци на тржиште био је погубан. Ипак, без обзира на овакву катастрофалну ситуацију, поезија се и даље пише и објављује. Колико се чита и вреднује, посебно је питање. Чак ни награђивање не утиче на повећање њеног присуства и утицаја. Али ја не размишљам о томе. Одавно не размишљам о свом потенцијалном читаоцу. Поезија је за мене лична, субјективна, жеља, потреба, начин изражавања, огледања са собом и другима (кад кажем „други”, мислим на своје претходнике, а не на савременике и читаоце). Зато сам свесно херметичан песник, доступан само најупорнијима, одабранима. Не интересују ме велики тиражи,

па ни награде и друга признања. Зато и објављујем ретко, код малих издавача. И нема мојих песничких књига у књижарама и библиотекама. Прашину могу да скупљају на неким мање прометним и мање изложеним местима. Или су већ предате пепелу и забораву. А можда понека песма залута у неки сајбер простор, безимена, док је не открије неки посетилац и усвоји као своју или дефинитивно избрише.

Једна од најјачих метафора књижевности је одломак из Књиже о Јову у којој Јов каже: „О кад би се најисале ријечи моје! кад би се сјавиле у књиџу! Писаљком гвозденом и оловом на камену за вјечни спомен кад би се урезале!” Да ли савремени песник још увек тежи да исписује речи урезане у камен, или се мири са судбином да је оно што записује ближе писању гранацом но песку?

Одговор на ово питање већ сам делимично дао у претходном. Буквално: поезију и даље пишем руком, а касније преписујем у компјутер, па одштампам на хартију, како бих прочитао и коригавао. Притом, о написаном не размишљам, чак ни метафорично (мислим да никад нисам ни помислио), да је моје писање урезавање у камен. Ни писање по песку, такође, никад нисам користио као мени блиску фигуру. Вратимо ли се у онај, често помињани, сајбер простор, поезија је нека честита у њему, која може остати непримећена и небитна, а може се и закачити за нешто веће и тако ући у нечије сећање, у неки програм, или нешто већ томе налик. И то може бити њен смисао. Мени је много ближе метафора о облацима и песницима који се понекад нађу међу њима. То иде у прилог пролазности, краткотрајности, али и лепоти коју нуди један такав приказ. Волео бих да су моје песме као облаци, да могу да се вину у висине, да донесу освежење. Никад нисам најављивао олује и невремена, што не значи да их није било, али ја нисам био тај који их је изазивао. Символика облака ми је блиска. Ја сам песник загњурен у њих. Можда сам зато и невидљив.